

Gondolatok a Dasgupta Jelentés kapcsán

Kovács Antal Ferenc¹

Összefoglaló

A tanulmány a 2021-ben megjelent és széles nyilvánosságot nyert *Dasgupta Jelentés* néhány központi gondolatának tovább-elemzését célozza. A mű a humán rendszerek és a környezet kapcsolatát leíró ismert tudásanyagra építve számos területen nyújt olyan előremutató kitekintést, ami a szakmai folyóiratokban növekvő számú recenziót, elemzést és vitairatot generált, különösen a neo-klasszikus közgazdaságtan alapjait érintően, de a nemzetközi intézményrendszerek vonatkozásában is. Az *Environmental and Resource Economics* c. folyóirat 2022-ben megjelent különszáma ilyen utó-elemzéseket közöl Ingmar Schumacher szerkesztésében. Ennek előszavához és a Dasgupta Jelentés kitekintő gondolataihoz kapcsolódóan a tanulmányban téziseket fogalmazok meg, amelyek alátámasztására szakirodalmi összefüggésekre épülő érvekkel teszek kísérletet.

Abstract

The article aims at analysing further some central thoughts of the Dasgupta Review, published in 2019. The Review builds on the known body of knowledge regarding the interlinkage between human systems and the environment and provides forward looking views that have inspired reviews, analyses and discussion papers in growing numbers, in particular that regards the foundations of neo-classical economics, as well as the international system of institutions. Such after-works were published in 2022 in a special issue of *Environmental and Resource Economics*, a periodical, edited by Ingmar Schumacher. Linked to the Editorial of the special issue, as well as the outlook of the Dasgupta Review, in this paper some theses are articulated underlined with attempted justifications in the context of the literature.

Bevezetés

A mintegy 600 oldal terjedelmű Dasgupta Jelentés (Dasgupta, 2021) átfogó, elmélettel alátámasztott keretrendszer kínál a természet és a társadalmi-gazdasági rendszer összefüggéseinek komplex értelmezéséhez és vizsgálatához. Ennek lényege, hogy a fenntarthatóság kérdése egy generációkon átívelő vagyonkezelési probléma, amelynek alapvetése, hogy a gazdaság a bioszférába ágyazott és mivel a bioszféra véges, ezért korlátot szab a gazdaság növekedésének. A Jelentés, amelyet e cikk szerzője átfogó recenzió formájában ismertetett (Kovács, 2022), jelentőségét tekintve illeszkedik a korábbi hasonló horderejű munkák sorába, mint pl. a Stern-jelentés (Schumacher, 2022). A tudományos hivatkozások száma egy évvel a megjelenést követően elérte a félezret és ez a szám tudományos cikkek, kritikák, recenziók és vitairatok formájában folyamatosan növekszik. Jelentős a hatása mind a tudományos, mind a politikai gondolkodásra, amit bizonyít a Jelentés megállapításait, elemzéseit tovább gondoló, szélesítő és mélyítő munkák továbbra is növekvő száma. Ahogy Ingmar Schumacher fogalmaz (1. Melléklet), a Jelentés megváltoztatja a gondolkodásunkat a természet és a humán rendszerek kapcsolatáról, de ennek továbbvitele a jövőben mindenki számára elegendő feladatot kínál.

---

¹ Egyetemi tanársegéd, Neumann János Egyetem, MNB Tudásközpont, Gazdaságföldrajzi és Településmarketing Központ, e-mail: kovacs.antal@uni-neumann.hu, PhD jelölt, Budapesti Corvinus Egyetem;

Az Environmental and Resource Economics c. folyóirat Dasgupta Jelentésnek szentelt különszáma 6 cikket közöl a szakterület vezető közgazdászaitól (E.B. Barbier, S. Barrett, H.J. Albers, N. Treich, és A.W. Ando) , akik a Jelentés egy-egy fontos üzenetét kiemelve elemzik, kommentálják és bontják tovább a Dasgupta által megfogalmazott gondolatokat, mint a természeti vagyon alulértékelésének problémája, ami szorosan összefügg a földhasználat változással és a természetmegőrzésre fordított pénzügyi források elégtelenségével, a természeti vagyon értékelése, a nemzetközi megállapodások kudarcának okai, stb. A kiadvány utolsó írásában Partha Dasgupta azokat a Jelentésben megfogalmazott gondolatokat tárgyalja, amelyeknek mérlegelésére a politika késznek mutatkozik, majd azokat, melyeket ugyan elfogad, de megvalósíthatatlannak ítél ill., amelyeket politikailag túlságosan érzékenynek tart. E három gondolatcsoport fel-felsejlik a Jelentés különböző fejezeteiben, összefüggő szöveget, mintegy a Jelentés vázát alkotva. A következőkben ezen gondolatokat számba vevő, tovább gondoló, egymásra épülő pontokként, összefüggő gondolatsorokként téziseket fogalmazok meg, kísérletet téve ezek szakirodalmi szintézissel történő alátámasztására.

Tézisek és szakirodalmi szintézis

1. *Dasgupta nem mondja ki explicit módon, de az érveléseiből levezethető az a megállapítás, hogy a klasszikus, majd neo-klasszikus közgazdaságtan elveire épülő nemzeti és nemzetközi intézményrendszer, annak működése nem kompatibilis a társadalmi-gazdasági rendszer fenntarthatóságával.*

Ezt az állítást közvetlenül alátámasztja, hogy a közgazdaságtan hagyományos makroökonómiai modelljei a *steady-state* állapotot célozva² az állandó, monetáris értelemben vett növekedést fogalmazzák meg. A Dasgupta-féle keretrendszer alapvetése ezzel szemben az, hogy a gazdaság a bioszférába ágyazott, ami zárt rendszer, és ami ezért korlátot szab a növekedésnek. Az állítást alátámasztó másik érv a keretrendszer egy másik alapvetéséhez kapcsolódik. A keretrendszert háttérül szolgáló közgazdasági elmélet szerint a fenntarthatóság a javak és szolgáltatások generációk közötti megosztásának problémája, vagyis, hogy a megtermelt jövedelmet hogyan osszuk meg a jelen generáció fogyasztása és a megtakarítás között, ami a jövőbeli javak és szolgáltatások forrását jelentő vagyon felhalmozását finanszírozza. Ennek a döntésnek a politikai filozófiai kérdését a Jelentés hosszan tárgyalja, aminek az eredményeképpen bevezeti az u.n. *citizen investor* fogalmát, egy olyan absztrakt személy koncepcióját, aki, a neo-klasszikus közgazdaságtan egyéni haszonelvűségével szemben a közösség hosszútávú preferenciái alapján hozza meg a fogyasztás és a megtakarítás arányairól szóló döntést. Tehát, Dasgupta értelmezésében, a fenntarthatóság nem alapozható a korlátlan növekedés és az egyéni haszonelvűség percepciójára. Mivel erre e két elemre épül a neo-klasszikus közgazdaságtan, továbbá, ezek alapján a nemzetközi intézményrendszerek működése, ezért evidens ezek összeegyeztethetlensége a fenntarthatósággal.

2. *A Jelentésben tárgyalt témakörökkel kapcsolatos megállapításokból levezethető az az állítás, hogy a piac a termékeket és szolgáltatásokat nem a „valós”, a fenntarthatóság vagyoni szemléletének megfelelő társadalmi értéken árazza be, ami, különösen a fejlett és fejlődő világ között, a fejlettségi szakadék konzerválását jelenti.*

A Jelentés a fenntarthatóság problémáját a vagyon generációkon átívelő megosztásának kérdéseként ragadja meg, amit az elmélettel alátámasztott vagyoni szemlélet alapoz meg (Arrow és mtsai., 2010; Dasgupta, 2019; Hamilton, 1999; Nordhaus & Tobin, 1973). A vagyoni szemlélet szerint a társadalmi-gazdasági rendszer fenntartható, ha a jövőbeli javak és szolgáltatások forrását képező, a legszélesebb értelemben a társadalom rendelkezésére álló vagyon nem csökken. Ennek értelmében kulcskérdés tehát, hogy az egyes tőkeeszközök a vagyonleltárban milyen értéken szerepelnek. Az elmélet szerint ez a *társadalmi ár*, vagy *árnyékár* (*shadow price*), ami nem felel meg a piaci árnak,

---

² Lásd bővebben: (Abel & Bernanke, 1995, o. 201)

mert az adott eszköz értékét a pillanatnyi piaci árnál sokkal szélesebb értelemben jelenti, figyelembe véve annak a társadalom számára nyújtott hasznosságát, más tőkeeszközökkel összevetett érték-arányát és mindezek időbeli változását. Példaként szolgálhat egy szénerőmű számviteli értéke és a társadalom számára „valós” értéke közötti különbség. A számviteli érték a bekerülési költség csökkentve az amortizációval, egy szénerőmű esetén pl. függetlenül az energia-technológia fejlődésétől, új típusú erőművek megjelenésétől, vagy az időközben uralkodóvá vált környezeti fenntarthatósági szempontoktól. Ugyanezen erőmű társadalmi értéke a jövőbeli jövedelem-áram jelenértékeként számítható, ami természetesen nagyon sok, valójában nem számszerűsíthető bizonytalanságot tartalmaz, mint például azok az ideológiai alapú politikai döntések, amelyek következtében bizonyos országok bezárják a szénerőműveket, majd az ideológia, vagy a politikai szemlélet változásával, ami a gazdasági racionalitás által kényszerítve esetleg újra megnyitja azokat. A jelen nemzeti és nemzetközi intézményrendszeren alapuló kereskedelmi gyakorlat szerint, érthető módon, a tranzakciók piaci és nem társadalmi érteken történnek, tehát az árak nem tartalmazzák azokat a „láthatatlan” költségeket, amelyek az áruk és szolgáltatások előállításához kapcsolódóan egyébként felmerülnek. Különösen a természeti erőforrásokban gazdag fejlődő országokban, ezek elsősorban a természeti tőke degradációjából származó társadalmi költséget (kárt) jelentik, amelyek együtt járnak az ásványi anyagok kitermelésével. ezen túlmenően, az ásványi anyagok kitermeléséből és exportjából származó magas járadékok (*rent*) tipikusan erősítik a gazdaság egyoldalúságát, alacsony diverzifikáltságát, torzítják az intézményrendszereket, gyengítik az államot. A Hartwick-szabály szerint ugyan történnek kezdeményezések az export járadékból származó jövedelem környezeti rehabilitációba (természeti tőke), vagy oktatásba (humán tőke) történő visszaforgatására (J. Hartwick & Hamilton, 2014; J. M. Hartwick, 1977), de ez nem jelenti azt, hogy a valós környezeti és társadalmi károk költségei megjelenének az export árakban. Ebben az értelemben tehát, a torzított kereskedelmi csere-arányok (*terms of trade*) következtében az exportáló, tipikusan a fejlődő országok „finanszírozzák” az importáló, tipikusan fejlett országok gazdaságát, gazdasági fejlődését, ami az elmúlt évszázadok gyakorlatának a folytatása és a fejlett országok által a fejlődő világnak nyújtott (tipikusan feltételekhez között) támogatások ezen egyoldalúság lényegén nem változtatnak. Még akkor sem, ha a nemzetközi intézmények által nyújtott támogatások sokszor a környezet, elsősorban a globális közjavakat jelentő ökoszisztémák védelmére irányulnak, de Dasgupta (Dasgupta, 2022) bemutatta, hogy ezen támogatások töredéke irányul pl. a családtervezéssel kapcsolat oktatásra, ami meghatározó a fejlődő világ társadalmainak fenntarthatósága szempontjából.

3. *A fejlett világ a fenntarthatósággal, és elsősorban a környezeti fenntarthatósággal kapcsolatos, egyre nyilvánvalóbbá váló problémákat nemzetközi egyezmények rendszerében kívánja kezelni, amely egyezmények végrehajtása a gazdasági racionalitással való összeférhetetlenség miatt rendre kudarcot vall.*

Ismeretes, hogy az ENSZ rió-i konferenciáján elfogadott két keretegyezmény (klíma és biodiverzitás)³ egyikének a végrehajtása sem halad a tervek szerint. Köztudott az üvegházhatású gázok, elsősorban a CO₂ kibocsátás globális csökkentését célul tűző Kiotó-i Egyezmény mechanizmusainak zsákutcája, és a Párizsi Egyezmény hatástalansága. A biodiverzitás vonatkozásában sem a Cartagena Protocol, sem a Nagoya Protocol végrehajtása nem mondható sikeresnek (Barrett, 2022). Ennek okai piaci kudarcok sorozataként is értelmezhető, de Barrett, a Jelentés utó-gondolataként, elsősorban az egyezmények struktúrájában keresi az alapvető indokokat, rámutatva, hogy semmiféle intézmény nem képes kikényszeríteni a társadalmilag felelős magatartást, különösen, ha a felelősség kérdése nem kellően definiált, ha annak tudományos háttere is vitatott, és a „felelős” eljárás ellentmond a racionális gazdasági megfontolásoknak. Ez utóbbi probléma kapcsán Barbier a természeti tőkeeszközök piaci alulértékelttségét, ennek következtében a természetvédelemre fordított pénzügyi

---

³ Klímaváltozási Keretegyezmény (Framework Convention on Climate Change) és Biodiverzitás Egyezmény (Biodiversity Convention).

források elégtelenségét tárgyalja (Barbier, 2022). Barrett rámutat, hogy a természet, az ökoszisztémák által nyújtott javak és szolgáltatások egy része lokális, más része globális közjóság. A nemzetközi egyezményeknek ez utóbbival kapcsolatos problémákat, azok kezelését kellene célozniuk, ellentétben az ENSZ klíma és biodiverzitás egyezményeivel, amelyekben a kettő összekeveredik és így a valódi költségek és hasznok struktúrája homályban marad (Barrett, 2022).

4. *A fenntarthatóság vagyoni szemlélete egységes keretrendszert nyújt a társadalmi gazdasági rendszer fenntarthatóságának mérésére, ami képes a fenntarthatóság és a gazdasági racionalitás koherenciájának megteremtésére.*

Az uralkodó politikai és közgazdasági narratíva a gazdaság fejlődését lényegében a GDP-ben mért növekedéssel azonosítja. A GDP, áram (flow) típusú mutató, ami a gazdaság egy évben mért teljesítményét méri, amihez az adatokat az erre az igényre tervezett nemzeti statisztikák rendszere szolgáltatja.

A II. Világháborút követő évtizedek gazdasági fellendülését jól szolgálta a GDP, de a fenntarthatósági kérdések hangsúlyossá válásával nyilvánvalóvá vált a GDP-t kiegészítő mutatók iránti igény. Már a Római Klub 2007-ben megrendezett "Beyond GDP" című konferenciájának összefoglalója hangsúlyozta, hogy a politika és a szakpolitikák, folyamataik minden szakaszában megkívánják a *társadalom*, a *környezet* és a *gazdaság* egységére irányuló mutatók használatát (European Union, 2007). E hármass követelmény ellenére a szakirodalom fenntarthatósági mutatóknak nevez minden olyan mérőszámot, ami módszert kínál a fenntarthatóság egy attribútumának, vagy attribútum csoportjának valamiféle számszerű kifejezésére. Mivel a különböző mérőszámok a fenntarthatóságot különbözőképpen értelmezik, ezért szerkezetükben különbözőképpen közelítik a fenntarthatóság problémáját. A különböző mérőszámok nehezen egybevetethetők, és az általuk hordozott információk pedig csak áttételesen használhatók a politikai, szakpolitikai döntések alátámasztására. Számos mutató a GDP módosításán alapul, mint pl. a *Fenntartható Gazdasági Jólét (Index of Sustainable Economic Welfare, ISEW)*, vagy a *Valódi Fejlődés Mutató (Genuine Progress Indicator, GPI)*, de sok mutató kifejezetten a környezeti fenntarthatóság mérését célozza, mint a *Ökológiai Lábnyom (Ecological Footprint)*, a *Boldog Bolygó Index (Happy Planet Index)* és a *Környezeti Teljesítmény Index (Environmental Performance Index, EPI)* stb. Az ENSZ *Fenntartható Fejlődés Célok (SDG)* rendszerében 17 cél és 169 alcél mentén jelölték ki a fenntartható fejlődés útját, amelynek mérésére több, mint 200 mutató szolgál. Az SDG mutatók összeállítása természettudományos megalapozottsággal, de lényegében politikai alku eredménye. Célja a célkövetés, a nemzetek rangsorolása, ill. a nemzetek előrehaladásának bemutatása. Ezzel kapcsolatban számos kutatás rámutat az egyes célok közötti ellentmondásokra, különösen a társadalmi és környezeti célok tekintetében. Továbbá, Dasgupta kifejti, hogy az SDG-k megalkotását nem kísérte egy olyan vizsgálat, hogy elérésük vajon tényleg a fenntarthatóságot jelenti-e (Dasgupta és mtsai., 2021).

A gazdaság fejlődése a *jövedelem-megtakarítások-tőkefelhalmozás* rendszerében vizsgálható, aminek a mutatói a GDP központú szemléletben a GDP, a megtakarítási ráta és a újratermelhető tőkeelemek összessége, vagyis az újratermelhető vagyónállomány. A fenntarthatóság vagyoni szemléletében a fejlődés három mutatója a *Módosított Nettó Nemzeti Jövedelem (Adjusted Net Nation Income, ANNI)*, ami tartalmazza a jövedelem termelése során elfogyasztott tőkét is, tehát a termelt tőke amortizációját, de ezen túl a környezeti károkat is; a *Módosított Nettó Megtakarítás mutató (Adjusted Net Savings, ANS)*, ami követi ezt a logikát, tehát tartalmazza a megtakarításokból finanszírozott tőkeberuházást minden tőketípus (termelt tőke, humán tőke és természeti tőke) esetén is; az *átfogó vagyon (comprehensive wealth)*, vagyis a termelt, humán és környezeti tőke összessége, ill. annak változása, amely egy hosszabb időszakban, ex-post jellemzi a társadalmi-gazdasági rendszer működését. Ha a változás pozitív, akkor a rendszer az adott időszakban fenntartható irányban fejlődött, ha nem akkor

a rendszer fenntarthatatlan⁴. Tehát makró-szinten ez a három vagyoni szemléletű mutató az, amit a fenntarthatóságot célul tűző gazdaságpolitika figyelemmel kísérhet, és ami mikro-szinten is meghatározná a gazdasági szereplők racionalitását. Ezzel megvalósulhat a fenntarthatósági törekvések és a gazdasági racionalitás koherenciája.

A három vagyoni szemléletű mutató előállításához a hagyományos nemzeti statisztikák (*System of National Accounts*, SNA) módosítása szükséges elsősorban a környezeti tőke vonatkozásában. A világ nemzeti statisztikáiban szatellit számlák formájában mintegy egy évtizede kerül bevezetésre az ENSZ által kidolgozott szabvány, a Környezeti Gazdasági Számviteli Rendszer (*System of Environmental Economic Accounting, Central Framework*, SEEA). Ezek a számlák a természeti erőforrások készlet és áram számláit tartalmazzák és csak korlátozásokkal teszik lehetővé a fenntarthatóság gyenge kritérium szerinti vizsgálatát. Az SEEA Central Framework kiegészítéseket tervezett ökoszisztéma számlák (*ecosystem accounts*, SEEA EA), már a természeti tőke ökoszisztéma szemlélet szerinti empirikus kutatását teszi lehetővé. Elkülöníthetők a fenntarthatóság szempontjából kritikus természeti tőkeelemek, azaz kritikus ökoszisztémák és így lehetővé válik a társadalmi-gazdasági rendszer működésének szigorú kritérium szerinti vizsgálata. Az SEEA EA szerinti számlák folyamatos fejlesztést igényelnek, hogy az azokból előállított gyakorlati vagyoni mutatók az elmélet szerinti értékek minél jobb közelítését nyújthassák. Ezzel válhat teljessé a fenntarthatósági szemléletű gazdaságpolitikák átfogó statisztikai támogatása.

5. *A fenntarthatósági politikák kialakításának megalapozása elsősorban a politikai filozófia feladata.*

A fenntarthatóság vonatkozásában a politikai filozófia területén nem csak a görög-római gyökerű nyugati gondolkodás utilitárius hagyománya lehet irányadó. A fenntarthatóság problémájával kapcsolatos szemlélődés fellelhető a különböző világ-vallások, a keresztény, a buddhista, az iszlám, a konfucianus gondolkodásban és más hagyományokban is. Rá kell mutatni azoknak a kutatásoknak a fontosságára, amelyek ezen hagyományokban keresnek választ a fenntarthatóság és a fejlődés kérdéseire, ill. tárgyalják ezen hagyományok és a főáramú közgazdaságtan viszonyát (Zsolnai, 2022), és hogy ezek a kutatási törekvések értelmezhetők a szekularizmus ideológiai törekvéseinek kudarcaként is⁵.

A fenntarthatóság vonatkozásában a nyugati filozófia olyan kérdésekre keres válaszokat, hogy mi a fejlődés célja és ebben mi a szerepe a jóllét koncepciójának. Mi a jelentősége a generációk közötti igazságosságnak, ami végső soron meghatározza a javak generációk közötti megosztásának elvét, vagyis a generációk közötti vagyonekezelés elveit? A modern közgazdaságtan szemléletében a kérdés az, hogy miben rejlik az igazságosságra való törekvés a generációk között, mi annak a célja, és mi annak a módja. A klasszikus utilitárius hagyományra épülő közgazdasági gondolkodás a fenntarthatóságot – per definitionem - a jóllét generációkon átívelően történő növelésében fogalmazza meg (Barbier, 2016; Dasgupta, 2019; Sen, 2021) és ennek eszköze a vagyoni portfólió generációkon átívelő szemlélettel történő kezelése (Dasgupta, 2021).

A 2021-ben megjelent *The Economics of Biodiversity: The Dasgupta Review* című mű (Dasgupta, 2021) egy teljes fejezetben fejtegeti a javak generációk közötti megosztásának kérdését a politikai filozófia és a közgazdaságtan metszéspontjában. Dasgupta a haszonelvűség és John Rawls, a 20. század talán legnagyobb hatású filozófusának maximin igazságosság elméletéből kiindulva vizsgálja, hogy a nemzetgazdaságban hogyan valósulhatna meg a megtakarításokkal kapcsolatos döntésnek,

---

⁴ A tőkeelemek összességének pozitív irányú változása a fenntarthatóság gyenge kritériumának való megfelelést jelenti. A szigorú kritérium nem engedi meg a kritikus környezeti tőke elemek, az ökoszisztémák csökkenését.

⁵ Szekularizmus: ideológiai küzdelem, melynek célja a vallás kiszorítása a társadalmi nyilvánosságból, a vallási nézetek megsemmisítő kritikája a tudomány(osság) nevében valamint az egyház(ak) és az állam maradéktalan szétválasztásának szorgalmazása (Wikipédia).

azaz hogyan osszuk fel a nemzeti jövedelmet a jelen fogyasztása és a jövő generációinak fogyasztását szolgáló, a vagyont növelő beruházások között. Számos korábbi filozófiai munka értelmezésén keresztül arra jut, hogy az egyének hasznosságának a szintézise helyett a döntést, a vagyoni portfólió optimális összeállítását a korábban ismertetett *közösségi befektető* (*citizen investor*) lenne hivatott meghozni. A közösségi befektető döntése pedig egy olyan közgazdasági racionalitás mentén kell történjen, aminek megalapozása már nem a közgazdaságtan, hanem az azt alátámasztó politikai filozófia feladat.

Ha a fejlődés célját a filozófiai megközelítésből a jóllét növelésében jelöljük meg, amit fenntarthatóságnak nevezünk, akkor ez szorosan illeszkedik Sen szabadság eszméjéhez⁶, amelynek lényege, hogy az egyén helyzetét nem a rendelkezésére álló javak valamiféle hasznossága alapján lehet megítélni, hanem abban, hogy mennyiben képes olyan életet élni, amit joggal tart értékesnek (Molnár, 2021).

A fenntarthatóság erkölcsfilozófiai megközelítése jelen van a hazai és a nemzetközi diskurzusban is egyaránt, követve számos, az erkölcsiség fontosságát szorgalmazó gondolati irányzatot (Bartus, 2010; Zsolnai, 2022). Deneen írásai megkérdőjelezi, hogy a klasszikus liberalizmus okozta társadalmi és környezeti problémákat éppen a liberális gondolatiság további mélyítésével lehetne oldani (Deneen, 2019). A liberális állam bővítésének alternatívájaként Scruton a konzervatív hagyományt ajánlja, melynek lényege jól érzékelhető a következő megfogalmazásban: „...*a konzervatív környezetpolitika nem az egészséges környezet megteremtésére irányul, hanem más dolgokra – olyanokra, amelyek velejárója az egészséges környezet...*” (Scruton, 2018, o. 357). Scruton filozófiai gondolatai jól megvilágítják a Dasgupta közgazdaságtani modelljéből következő állítást, miszerint az egyéni szabadságra és igazságosságra épülő társadalmi-gazdasági rendszer, ami figyelmen kívül hagyja a bioszférát, mint a gazdasági növekedés korlátját, nem fenntartható. Ezt az állítást a Dasgupta modell empirikus vizsgálatával Groom és Turk támasztja alá (Groom & Turk, 2021), akik szerint a gazdasági növekedés a bioszféra-korlát miatt néhány évtizeden belül szükségszerűen csökkenni fog.

Összegzés

A tanulmány a 2021-ben megjelent Dasgupta Jelentés legfontosabb alapvetéseit tárgyalja, egyrészt hivatkozva az Environmental and Resource Economics folyóirat különszámában megjelent vitairatokra és másrészt tézisek formájában, azokat alátámasztó érvek mentén tovább vezetve a Jelentésen végigvonuló fő gondolatokat. A Jelentés ökológiai, társadalmi, gazdasági és filozófiai összefüggéseiben írja le a természeti világ és a társadalmi-gazdasági rendszerek kapcsolatát, olyan megvilágításban, ami alapjaiban kérdőjelezi meg a nemzetközi intézményrendszer alkalmasságát a fenntarthatóság tekintetében. A gazdasági növekedés és fejlődés GDP alapú mérése helyett a társadalom számára rendelkezésre álló, a mindenkori jövedelmek forrását jelentő vagyon változásának követését kínálja, mint alkalmas eszközt a rövidtávú szemlélet helyett a fenntarthatóság szempontjából kritikus hosszútávú szemlélet érvényesítéséhez. Az ezt megalapozó közgazdasági elmélet megalkotása hosszú évtizedekre nyúlik vissza a közgazdaságtan legnevesebb közgazdászainak részvételével. A Dasgupta Jelentés szakirodalmi hivatkozásainak száma ugrásszerűen nő, átfogó, multidiszciplináris, holisztikus szemlélete pedig, belépve a közgazdasági gondolkodás főáramába folyamatos készletet jelent a műben kifejtett gondolatok, propozíciók továbbfejlesztésére.

---

⁶ A szabadság eszméjének és a fejlődésnek, mint filozófiai kategóriának széles jelkori szakirodalmán belül Amartya Sen gondolatisága fontos hivatkozás. Sen sokban épít John Rawls munkásságára és reprezentatív a jelenkor diskurzusa szempontjából: a filozófia és a közgazdaságtan metszetében Sen munkásságának központi kérdései a szabadság és a fejlődés céljának mibenléte.

Szakirodalmi hivatkozások

- Abel, A. B., & Bernanke, B. S. (1995). *Macroeconomics* (Second edition). Addison-Wesley Publishing Company.
- Arrow, K. J., Dasgupta, P., Goulder, L. H., Mumford, K. J., & Oleson, K. (2010). *Sustainability and the Measurement of Wealth* (Working Paper Sz. 16599; Working Paper Series, Szám 16599). National Bureau of Economic Research. https://www.nber.org/system/files/working_papers/w16599/w16599.pdf
- Barbier, E. B. (2016). Sustainability and development. *Annual Review of Resource Economics*, 8, 261–280. <https://www.jstor.org/stable/pdf/26773366.pdf>
- Barbier, E. B. (2022). The Policy Implications of the Dasgupta Review: Land Use Change and Biodiversity. *Environmental and Resource Economics*, 1–25. <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s10640-022-00658-1.pdf>
- Barrett, S. (2022). A Biodiversity Hotspots Treaty: The Road not Taken. *Environmental and Resource Economics*, 1–18. <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s10640-022-00670-5.pdf>
- Bartus, G. (2010). Fenntarthatóság és társadalmi igazságosság. *Periodica Oeconomica*, III, 37–47. http://www.gti.ektf.hu/anyagok/po/Periodica_Oeconomica_2010_2HUN.pdf#page=37
- Dasgupta, P. (2021). *The Economics of Biodiversity: The Dasgupta Review* (HM Treasury). HM Treasury. [www.gov.uk/official-documentshttps://www.gov.uk/government/publications/final-report-the-economics-of-biodiversity-the-dasgupta-review](https://www.gov.uk/government/publications/final-report-the-economics-of-biodiversity-the-dasgupta-review)
- Dasgupta, P. (2022). The Economics of Biodiversity: Afterword. *Environmental and Resource Economics*. <https://doi.org/10.1007/s10640-022-00731-9> <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s10640-022-00731-9.pdf>
- Deneen, P. J. (2019). *Why liberalism failed*. Yale University Press.
- European Union. (2007). *Beyond GDP*. Office for Official Publications of the European Communities. https://ec.europa.eu/environment/beyond_gdp/background_en.html
- Groom, B., & Turk, Z. (2021). Reflections on the Dasgupta Review on the Economics of Biodiversity. *Environmental and Resource Economics*, 79(1), Art. 1. <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s10640-021-00560-2.pdf>
- Hamilton, K. (1999). *Sustaining Economic Welfare: Estimating Changes in Per Capita Wealth*. The World Bank. <https://elibrary.worldbank.org/doi/abs/10.1596/1813-9450-2498>
- Hartwick, J., & Hamilton, K. (2014). Wealth and sustainability. *Oxford Review of Economic Policy*, 30(1), Art. 1. https://www.researchgate.net/publication/270786133_Wealth_and_sustainability
- Hartwick, J. M. (1977). Intergenerational equity and the investing of rents from exhaustible resources. *The American Economic Review*, 67(5), Art. 5.
- Kovács, A. F. (2022). Könyvismertetés: A Dasgupta-jelentés: Fenntarthatóság, biodiverzitás és vagyoni szemléletű gazdasági fejlődés; Partha Dasgupta: The Economics of Biodiversity: The Dasgupta Review. HM Treasury, London, 2021. *Közgazdasági Szemle*, LXIX(Szeptember). <http://real.mtak.hu/148532/1/06KovacsAntalFerencA.pdf>

- Molnár, G. (2021). Amartya Sen és Az igazságosság eszméje. *Közgazdasági Szemle*, 68(3), 300–307.
- Nordhaus, W. D., & Tobin, J. (1973). Is growth obsolete? In *The measurement of economic and social performance* (o. 509–564). Nber.
- Schumacher, I. (2022). The Economics of Biodiversity: Building on the Dasgupta Review. *Environmental and Resource Economics*. <https://doi.org/10.1007/s10640-022-00732-8>
<https://link.springer.com/article/10.1007/s10640-022-00732-8>
- Scruton, R. (2018). *Zöld filozófia: Hogyan gondolkozzunk felelősen bolygónkról?* Akadémiai Kiadó. <http://hunteka.uni-corvinus.hu/hu/record/-/recordBCEKK848604>
- Sen, A. (2021). *Az igazságosság eszméje*. Osiris.
- Zsolnai, L. (2022). Spirituality and economics. *Journal for the Study of Spirituality*, 1–15. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/20440243.2022.2126136>

1. Melléklet

Ingmar Schumacher: A Biodiverzitás Közgazdaságtana: A Dasgupta Jelentés folyománya (Schumacher, 2022)

A környezet és erőforrás gazdászok az elmúlt negyven évben nagyon sok témakört vizsgáltak, hangsúlyozva a klímaváltozást, a természeti erőforrások kitermelését, az energia átmenetet, és általában a biodiverzitást, vagy a fenntarthatóságot. A kulcs probléma az volt, hogy mindezt hogyan lehet egyetlen, egységes keretrendszerbe hozni. A Biodiverzitás Közgazdaságtana: A Dasgupta Jelentés (Dasgupta, Partha. *The Economics of Biodiversity: the Dasgupta Review*. UK HM Treasury, 2021) éppen ilyen mű.

Legfeljebb néhány olyan kutató van, aki rendelkezik egy ilyen jelentés megírásához szükséges széles és mély tudással. Nem meglepő tehát, hogy 2019-ben az Egyesült Királyság Pénzügyminisztériuma (HM Treasury) Sir Partha Dasguptát bízta meg ennek a mérőföldkő jelentőségű kiadványnak az elkészítésével. A szakterület vezető kutatóinak több körös áttekintését követően a jelentés végső változata 2021. elején jelent meg. Azóta a jelentés jelentős nyilvánosságot és reflexiót kapott a legmagasabb kormányzati és nem-kormányzati szinten, szerte a világban. A politikai szintéren a hatása már vetekszik a 2006-ban megjelent Stern Jelentésével.

A Jelentés a biodiverzitás közgazdaságtanát arra az értelmezésre építi, hogy a világ gazdaságai a természetbe ágyazottak, és nem azon kívül esnek. A megközelítés azon alapszik, amit az ökológiából ismerünk, hogy hogyan működnek az ökoszisztémák, azokra hogyan hat a gazdasági tevékenység és szigorúan a neo-klasszikus közgazdaságtanra támaszkodik. A Dasgupta Jelentés központi üzenete az, hogy jelentős szakadék van aközött, amit a természettől megkövetelünk és amit az nyújtani tud; hogy a szakadék szűkítésének egy módja, hogy a természetet, mint egy eszköz-menedzsment problémát kezeljük; és hogy más megközelítések megkövetelik az intézményeink megváltoztatását; és hogy a természeti tőkét be kell vezetni a nemzeti számvitel rendszerébe.

Vannak, akik vonakodnak attól, hogy a természetet eszköz-menedzsment problémaként kezeljék, miközben mások intuitív megközelítésnek érzik, amit megalapozott elmélet támaszt alá és ami könnyen megvalósítható a jelentlegi társadalmi keretrendszerünkben. Tény, hogy most rendelkezünk egy egységes keretrendszerrel, ami rávezet bennünket arra, hogy mihez kezdjünk a biodiverzitással és a bioszférával. A cél az, hogy építsünk rá, tágítsuk ki, vagy ajánljunk olyan értelmes alternatívát, ami hasonlóan holisztikus szemlélettel rendelkezik és könnyen megvalósítható.

Azzal a szándékkal, hogy ráirányítsa a figyelmet a biodiverzitásra, a bioszférára és a természetben való beágyazottságunkra, az Environmental and Resource Economics a Dasgupta Jelentésnek egy különszámot szentel. Ennek a különszámnak az a célja, hogy szigorúan elemezze és értékelje a Dasgupta Jelentést és bemutassa annak valamilyen formában történő első tovább-bővítését.

Remélhetőleg, a Dasgupta Jelentés valóban megváltoztatja a gondolkodásunkat és a környezetgazdászokat arra ösztönzi, hogy sokkal több figyelmet szenteljenek nemcsak magának a biodiverzitásnak, de általában egy holisztikusabb szemléletnek. Ténylegesen szükségünk van arra, hogy jobban megértsük a szakadék szűkítésének mikéntjét, hogy hogyan változtassuk meg a nemzetközi intézményeinket a természet hatásos és hatékony védelme érdekében, és hogy hogyan mérjük a természet hozzájárulását a jól-létünkhöz. A Dasgupta Jelentés jelentős lépést tett ebben az irányban. Mindazonáltal, környezet és erőforrás-gazdász társak, nyugodjanak meg, elegendő tennivaló maradt mindenki számára ebben a témában. Nos, ezzel a figyelemfelhívással mutatom be önöknek a Dasgupta Jelentés első néhány tudományos reflexióját és kiterjesztését, valamint Sir Partha Dasgupta cikkét, aki vállalta az eddigi reakciók és tapasztalatok tárgyalását.

Forrás: a szerző fordítása